

Spostrzeżenia dotyczące płazów i gadów Słowińskiego Parku Narodowego

W dniach od 15 do 23 lipca 1983 roku, w ramach obozu zorganizowanego przez Koło Naukowe Przyrodników Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, prowadzono badania nad płazami i gadami Słowińskiego Parku Narodowego. Obserwacjami objęto obszar między jeziorami Łebsko i Dołgie Małe. Dokonano przeglądu większości biotopów wodnych (olsy, torfianki, rowy melioracyjne) znajdujących się na tym terenie. Do łowienia okazów używano wędki herpetologicznej, czerpaków oraz pułapek Barbera. Poszczególne stanowiska, na prośbę Dyrekcji Parku, lokalizowano w oparciu o mapę oddziałów leśnych (1:20 000). W tym krótkim okresie stwierdzono występowanie 8 gatunków płazów i 4 gatunków gadów.

Traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*. Dwa młode osobniki znaleziono pod korą zwalonego drzewa na skraju boru nadmorskiego *Empetro nigri* — *Pinetum* w oddziale 18. Larw traszek nie stwierdzono w żadnym zbiorniku. W. Pajkert (pracownik naukowy SPN) twierdzi, że obserwował je w śródleśnym bagnie (oddz. 18). Według Tyszeckiego (1981) traszki spotykane są bardzo rzadko na terenie Parku.

Ropucha szara *Bufo bufo*. Gatunek ten jest pospolity w SPN, spotykano go w różnych środowiskach. Najwięcej osobników pojawiało się po deszczu. Stwierdzono, że ropucha ta była najbardziej aktywna między godziną 21 a 23. W dniu 22 lipca o godz. 22 na Czerwonym Szlaku (oddz. 19 i 20) w ciągu 20 minut zaobserwowano ponad 30 okazów różnej wielkości (największy miał 68 mm długości). Po upływie godziny na tym samym odcinku szlaku spotkano tylko kilka ropuch. Ščerbak i Ščerbań (1980) podają, że płaz ten jest aktywny od zmierzchu do północy. Na południowym brzegu jeziora Dołgie Wielkie złowiono kilka osobników przeobrażonych, o długości ok. 15 mm.

Ropucha paskówka *Bufo calamita*. Pierwsze dwa osobniki znaleziono rozjechane na szosie w oddziale 21. W pułapce Barbera (oddz. 25) stwierdzono również martwego osobnika. Jedyne żywe okazy (dług. 40 mm) został złowiony 23 lipca o godz. 23 na wyżej wspomnianej szosie. Kijanek ani osobników świeżo przeobrażonych nie stwierdzono. Według informacji uzyskanych od pracowników parku narodowego paskówka spotykana jest tu stosunkowo często, szczególnie na małych, śródleśnych wydmach. Rozmnaża się przeważnie w okresowych zbiornikach powstających wiosną w zagłębieniach wydmowych.

Zaba jeziorkowa *Rana lessonae*. Złowiono tylko cztery osobniki: trzy w jeziorze Dołgie Wielkie (oddz. 23) oraz jednego w rowie melioracyjnym (oddz. 18). Cechy morfologiczne były zgodne z cechami, które dla tego gatunku podaje Berger (1975).

Zaba śmieszka *Rana ridibunda*. Obecność tego gatunku na terenie parku narodowego stwierdzono dopiero 27 września 1984 r. w pobliżu miejscowości Gać. Liczne młode (tegoroczne) osobniki łowiono razem z młodymi okazami żaby wodnej w kanale melioracyjnym mającym połączenie z jeziorem Łebsko. Dorosłych żab nie obserwowano.

Zaba wodna *Rana esculenta*. Jest to hybrydogenetyczny mieszaniec żaby śmieszki i żaby jeziorkowej. W naturze występuje z reguły w populacjach mieszanych *lessonae-esculenta* (Berger 1975), a ciągłość fenotypu *esculenta* utrzymuje się na drodze krzyżówek wstecznych z żabą jeziorkową. Dorosłe osobniki żaby wodnej stwierdzono na czterech stanowiskach: torfianka zasypywana przez wydmy (oddz. 18), Jezioro Dolgie Wielkie (oddz. 23), bagno (oddz. 18) oraz pn.-wsch. część jeziora Gardno (rezerwat „Gardnieńskie Łęgi”). Oprócz tego liczne przeobrażone osobniki łowiono w kanale w pobliżu Gaci. Wielkość osobników dorosłych (złowiono tylko 9) wahała się od 56 (samiec) do 84 mm (samica). Cechy morfologiczne były również zgodne z tymi, które podaje Berger (1975). W oparciu o wielkość erytrocytów stwierdzono, że wszystkie dorosłe osobniki były diploidalne (Berger, Roguski, 1978).

Niewielka liczba prób oraz złowionych osobników uniemożliwia przeprowadzenie analizy struktur genetycznych populacji żab zielonych z terenu parku narodowego. Ze względu na preferencje siedliskowe poszczególnych form można przypuszczać, że zaba śmieszka żyje w jeziorach Gardno i Łebsko, a mniejsze, śródleśne zbiorniki zamieszkałe są przez żabę jeziorkową. Zaba wodna, forma o największej tolerancji ekologicznej, powinna występować we wszystkich typach zbiorników wodnych.

Zaba trawna *Rana temporaria*. Gatunek ten jest bardzo pospolity na terenie parku narodowego. Najwięcej osobników spotykano o zmierzchu i po deszczu. W kilku miejscach wzdłuż Czerwonego Szlaku (rowy, torfianki) obserwowano liczne kijanki i świeżo przeobrażone żabki. Ogólnie okres rozwoju kijanek zależy od szerokości geograficznej; według Juszczyka (1974) im dalej na północ tym jest krótszy. Stosunkowo późny termin metamorfozy żaby trawnej w SPN (obserwacje prowadzono po 15 lipca, gdy było jeszcze dużo kijanek) był uwarunkowany najprawdopodobniej specyficznym mikroklimatem zbiornika, w którym rozwijały się kijanki. Rów, w którym prowadzono badania, znajdował się w olsie. Otaczające go olsze *Alnus glutinosa* i liczne krzewy m.in. woskownica europejska *Myrica gale* stanowiły skuteczną osłonę przed promieniowaniem słonecznym, co m.in. wpływało na obniżenie temperatury wody, która jest jednym z głównych czynników wpływających na szybkość rozwoju larw płazów. W rowie nie obserwowano roślin zielonych, a jego dno wypełniały butwiejące liście, co

wpływało negatywnie na stosunki troficzne i tlenowe. W korzystnych warunkach metamorfoza tego gatunku może nastąpić już na przełomie maja i czerwca. Stwierdzono to w tym samym roku (1983) w Wysokiej Kamińskiej (woj. szczecińskie, 25 km od Bałtyku), gdzie rozwój kijanek przebiegał w dobrze nasłonecznionej, płytkiej torfiance z dużą ilością roślin zielonych.

Zaba moczarowa *Rana arvalis*. Gatunek spotykany rzadziej niż poprzedni. Liczny był on tylko w środowiskach wilgotnych: w olsach, w pobliżu torfianek, na dnie częściowo wyschniętych rowów melioracyjnych. Tam też spotykano tegoroczne osobniki. Kijanki tego gatunku występowały razem z kijankami żaby trawnej. Największym złowionym osobnikiem był samiec o długości 52 mm z dobrze wykształconymi, ciemnymi modzelami godowymi.

Jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*. Trzy okazy zostały złowione w pułapki Barbera w typowym borze nadmorskim (oddz. 24): jeden osobnik młody i dwie samice o długości 146 i 196 mm. U większej samicy stwierdzono nietypowy układ tarczki podżuchwowych (Juszczuk 1974) — z prawej strony głowy tarczki 1 i 2 utworzyły jedną, nieparzystą tarczkę.

Jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*. Był to najczęściej spotykany gatunek gada na terenie parku narodowego. W przeciwieństwie do jaszczurki zwinki preferowała ona siedliska bardziej wilgotne i zacienione. Żyworódki bardzo często obserwowano przy czerwonym szlaku, gdzie przebywały zazwyczaj w pobliżu rowów melioracyjnych, których brzegi porastały m.in. torfowce *Sphagnum* sp., sity *Juncus* sp. i krzewy woskownicy europejskiej. Złowiono cztery okazy tego gatunku: jedną samicę (151 mm dług.) przy czerwonym szlaku (oddz. 19), jednego samca (128 mm) na parkingu Czołpino oraz samicę i samca (134 i 125 mm) w pułapki Barbera w oddziale 25.

Padalec zwyczajny *Anguis fragilis*. Często obserwowano go na parkingu Czołpino, gdzie złowiono trzy osobniki: dwa dorosłe (375 i 279 mm) oraz jednego młodego (115 mm). Również jeden młody okaz (138 mm) został złowiony w rowie pod wyschniętą roślinnością (oddz. 19). Znalaziono również trzy rozjechane osobniki na szosie (oddz. 21). Powszechnie uznaje się (Juszczuk 1974; Ścėrbak, Ścėrbań 1980), że gad ten przejawia aktywność po zapadnięciu zmierzchu. Nasze obserwacje potwierdziły ten pogląd, wszystkie osobniki złowiono po godzinie 20.

Zmija zygzakowata *Vipera berus*. Obserwowano ją tylko raz w pobliżu parkingu Czołpino. Wielokrotne poszukiwania w różnych rejonach parku narodowego nie przyniosły rezultatu. Pracownicy twierdzą, że zmija spotykana jest tu dość często. Najliczniej ma występować

w okolicach jezior Dołgie Małe i Dołgie Wielkie, w pobliżu czerwonego szlaku (oddz. 21) oraz w rejonie Kluk, gdzie tamtejszy leśniczy obserwował trzy odmiany barwne: popielatą, brązową i czarną.

Od leśniczego ze Smoldzińskiego Lasu uzyskano informację o występowaniu zaskronca zwyczajnego *Natrix natrix* nad jeziorem Dołgie Wielkie, ale wiadomość ta nie została przez nas potwierdzona w terenie.

Nie jest wykluczone, że na terenie parku narodowego — obok wymienionych — występują również inne gatunki płazów i gadów, które są pospolite na nizinach Polski np. kumak nizinny, rzekotka, zaskroniec. Krótki okres badań oraz pora roku, w której większość płazów jest już po okresie godowym, nie sprzyjały dokładnym obserwacjom.

Uważamy, że przeprowadzenie kompleksowych badań płazów i gadów Słowińskiego Parku Narodowego jest sprawą bardzo ważną ze względu na rangę (Światowy Rezerwat Biosfery) i specyfikę (park nadmorski) tego obszaru chronionego. Jest to również ważne z tego względu, że Słowiński Park należy obecnie do najmniej zagrożonych parków narodowych w Polsce (Grodzińska, Olaczek 1985), co stwarza możliwość prowadzenia badań na obszarach stosunkowo mało zmienionych działalnością człowieka. Dotyczy to szczególnie płazów i gadów, które są bardzo wrażliwe na działanie różnych czynników powodujących degradację środowiska naturalnego (Berger 1987; Gośłowski 1987).

Mariusz Rybicki

PIŚMIENNICTWO

Berger L. 1975 *Gady i płazy. Reptilia et Amphibia*. Fauna Słodkowodna Polski, Z. 4, PWN, Warszawa—Poznań.

Berger L. 1987 *Impact of agriculture intensification on Amphibia* (w druku).

Berger L., Roguski H. 1978 *Ploidy of progeny from different egg size classes of Rana esculenta L.* Folia Biol. 26: 231—248.

Gośłowski K. 1987 *Giną płazy!* Przyroda Polska (w druku).

Grodzińska K., Olaczek R. 1985 *Zagrożenie Parków Narodowych w Polsce*. Komitet Ochrony Przyrody PAN, PWN Warszawa.

Juszczak W. 1974 *Płazy i gady krajowe*. PWN, Warszawa.

Ščerbak N. N., Ščerbaň M. J. 1980 *Zemnovodnyje i pre-smykajuščijesja Ukraińskich Karpat*. Naukovaja dumka, Kijew.

Tyszecki S. 1981 *Słowiński Park Narodowy*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.